

УДК 351.083:174(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2022.1.22>**Чеченко К. О.,**здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Запорізького національного університету

ПРИНЦИП ДОБРОЧЕСНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ: ЕТИМОЛОГІЯ ТА ГЕНЕЗА МОРАЛЬНО-ЕТИЧНОЇ НОРМИ

Анотація. Концепції впровадження принципу доброчесності у систему цінностей інституту державної служби України залишаються дискусійним питанням, які вимагають постійної уваги з боку наукової спільноти, юристів-практиків та представників влади, що обумовлено пошуками нових реформаційних ідей та їх подальшою реалізацією, зокрема, з питань що стосуються підвищення ефективності системи державного управління, забезпечення рівного доступу до державної служби, відібрання державних службовців з високими особистими морально-етичними якостями та професійними компетентностями. Принцип доброчесності державної служби охоплює різноманітні моральні чесноти, які перетинаються із засадами функціонування державних інституцій, саме тому поєднання адміністративно-правових норми із етичними нормами і цінностями виявляє науковий інтерес для комплексного вивчення принципу. Метою статті є аналіз теоретико-правових засад процесу формування принципу доброчесності державної служби України як морально-етичної та адміністративно-правової норми, дослідження етимології, генези, тлумачення термінопоняття «доброчесність». Об'єктом роботи є суспільні відносини, які виникають у зв'язку із вступом на державну службу, її проходженням з дотримання визначеного законом принципу доброчесності. Предметом є історико-правові та теоретико-правові аспекти принципу державної служби України – доброчесність. У статті використані такі методи дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, а саме: ретроспективний аналіз, порівняльно-правовий, історико-правовий, діалектичний аналіз, системний, синтез. У процесі дослідження було визначено, що юридизація принципу доброчесності сформувала юридичний обов'язок державного службовця у своїй професійній діяльності неухильно дотримуватися чітко закріплених законом правил поведінки, за порушення яких застосовуються певні заходи впливу. Принцип доброчесності державної служби розглядається як наявність у особи високих моральних чеснот, добрих помислів, чесних намірів, глибоких переконань важливості дотримання законодавства, неможливості та прямої заборони використовувати владні повноваження в особистих цілях. Беззаперечною умовою діяльності державної служби є прояс байдужості державного службовця щодо одержання неправомірної вигоди, позаяк обов'язок дотримання принципів державної служби та правил етичної поведінки є одним із інтересів держави і суспільства.

Ключові слова: *принцип, принципи державної служби, державна служба, державний службовець, доброчесність, мораль, норми, цінності.*

Chechenko K. O. Principle of integrity of civil service: etymology and genesis of moral and ethical norm

Abstract. Concepts of implementing the principle of integrity in the value system of the Civil Service Institute of Ukraine remain controversial issues that require constant attention from the scientific community, lawyers and government officials, due to the search for new reform ideas and their further implementation, in particular public administration systems, ensuring equal access to the civil service, selection of civil servants with high personal moral and ethical qualities and professional competencies. The principle of integrity of the civil service encompasses various moral virtues that intersect with the fundamentals of functioning of state institutions, which is why the combination of administrative and legal norms with ethical norms and values is of scientific interest for a comprehensive study of the principle. The purpose of the article is to analyze the theoretical and legal foundations of the process of forming the principle of integrity of the civil service of Ukraine as a moral and ethical and administrative rule, research of etymology, genesis, interpretation of the term «integrity». The object of work is social relations that arise in connection with the entry into the civil service, its passage in compliance with the principle of integrity which is determined by law. The subject is historical-legal and theoretical-legal aspects of the principle of civil service of Ukraine – integrity. The following research methods are used in the article: general scientific and special methods of scientific knowledge, namely: retrospective analysis, comparative law, historical law, dialectical analysis, system, synthesis. During the study it was determined that the legalization of the principle of integrity has formed a legal obligation of a civil servant in his professional activity to strictly adhere to the rules of conduct clearly established by law, for violation of which certain measures of influence are applied The

principle of integrity of the civil service is considered as the presence of high moral virtues, good intentions, honest intentions, deep convictions of the importance of compliance with the law, the inability and direct prohibition to use governmental authorities for personal gain. An indisputable condition for the activity of the civil service is the manifestation of indifference of a civil servant to obtaining illegal benefits because the duty to observe the principles of civil service and the rules of ethical conduct is one of the interests of the state and society.

Key words: *principle, principles of civil service, civil service, civil servant, integrity, morality, norms, values.*

Вступ. Розвиток інституту державної служби здійснюється у відповідності до тих змін, що виникають у соціальній, політичній та економічній сферах. Процес реформування державного управління, зокрема, реалізується з метою підвищення ефективності та якості функцій апарату державної служби. Вдосконалення системи державної служби було б неможливим без приділення значної уваги питанню визначенню правових, організаційних засад забезпечення державної служби та її принципів.

Історія розвитку державно-суспільних відносин та загалом формування системи державної служби охопили також питання визначення правового статусу державного службовця. Права та професійні обов'язки державних службовців трансформувалися у відповідності до розвитку еволюції у різні епохи. Проте, саме важливість оцінювання особи державного службовця на предмет його особистих моральних якостей актуалізувалася із кожним історичним періодом, що дозволило створити сучасні професійно-етичні принципи, норми і розробити стандарти поведінки державних службовців. Адміністративно-правове регулювання інституту державної служби України ґрунтується на чітко визначених принципах, ключовим із яких можна виокремити принцип доброчесності. Багатогранність розуміння принципу доброчесності як моральної чесноти у поєднанні із специфікою засад функціонування державних інституцій вимагає застосування системного підходу, поєднуючи адміністративно-правові норми із етичними нормами і цінностями задля комплексного вивчення термінопоняття «доброчесність» та віднесення його до правової категорії адміністративного права. Актуальність наукового дослідження етимології, генези, тлумачення термінопоняття «доброчесність», розкриття змісту та процесу формування принципу доброчесності державної служби як морально-етичної та правової норми зумовлене пошуком нових напрямів вдосконалення системи дотримання принципів державної служби України.

Метою статті є аналіз теоретико-правових засад процесу формування принципу доброчесності державної служби України як морально-етичної та адміністративно-правової норми, дослідження етимології, генези, тлумачення термінопоняття «доброчесність». Об'єктом роботи є суспільні відносини, які виникають у зв'язку із вступом на державну службу, її проходженням з дотримання визначеного законом принципу доброчесності. Предметом є історико-правові та теоретико-правові аспекти принципу державної служби України – доброчесність. У статті використані такі методи дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, а саме: ретроспективний аналіз, порівняльно-правовий, історико-правовий, діалектичний аналіз, системний, синтез.

Ступінь дослідження питання. Система інституту державної служби викликає значний інтерес серед вчених-юристів, а також наукової спільноти інших галузей – історії, філософії, психології, етики. Серед вчених-адміністративістів та вчених-конституціоналістів варто виділити Ю. Битяка, Л. Біли-Тіунової, В. Галуцького, П. Діхтієвського, О. Петришина, М. Козюбри, Т. Коломоєць, В. Колпакова, О. Кузьменко, О. Оболенського, С. Серьогіна та ін., які приділили багато уваги дослідженню питань інституту державної служби України, розробленню її організаційно-правових засад, проте система принципів державної служби вимагає подальшого наукового вивчення, крім того саме принцип доброчесності державної служби України у науці адміністративного права не був досліджений фундаментально.

Виклад основного матеріалу. Правова культура та правосвідомість громадян відображає якість правового життя суспільства та рівень правових цінностей у державі. Особливе значення у правовій системі держави займає інститут державної служби, діяльністю якого, зокрема, є виконання завдань та функцій держави, аналізі та реалізації державної політики, забезпечення прав та свобод людини шляхом

надання адміністративних послуг, здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства, а також реалізація інших повноважень державного органу, визначених законодавством. Найголовнішу роль у цих державотворчих процесах займають державні службовці – громадяни, на яких покладено безпосереднє виконання завдань, функцій відповідного органу державної влади, у відповідності до встановлених відповідно до законодавства посадових обов'язків у межах повноважень. Державний службовець повинен мати належну професійну підготовку, володіти необхідними спеціальними знаннями, вміння використовувати у практичній діяльності здобуті компетентності та фахові навички. Проте, з-поміж вищеперелічених здібностей, до державного службовця як публічної особи висувається перелік морально-етичних вимог. Особистісні якості людини, яка займає посаду державного службовця є не менш важливими за її професійні компетентності як спеціаліста.

До однієї із морально-етичних вимог державного службовця належить принцип доброчесності. Варто зазначити, що в інституті державної служби України такий принцип впроваджено відносно нещодавно, проте схожі за суттю вимоги застосовувалися у різні історичні періоди державотворення, що актуалізує дослідження принципу доброчесності як морально-етичної вимоги державного службовця України у теоретико-правовій площині та практичному впровадженні у національну законодавчу базу.

I. Теоретико-правові засади принципу державної служби України – доброчесність. Доброчесність є таким морально-етичним поняттям, яке поряд з обов'язком і відповідальністю вказує на форми індивідуального освоєння моральних цінностей. Принцип доброчесності у науці адміністративного права досліджується у площині системи морально-етичних правил поведінки державних службовців.

Спочатку важливо розуміти сутність принципу та його значення у доктрині права. Так, згідно загальної теорії права принципами (від лат. *principium* – первинне, визначальне) права є найбільш загальні і стабільні вимоги, що уособлюють суспільні цінності, дозволяють відтворити їх при формуванні та дії права, визначаючи його характер і напрями подальшого

розвитку [8, с. 70]. Система права поділяє принципи права на : загальні, міжгалузеві, галузеві, принципи підгалузеві та інститутів права. Основоположними принципами права вважають ті принципи, які були взяті за основу, утворюють фундамент [8, с. 69-70]. У доктрині адміністративного права система принципів поділяється на загальні та спеціальні. Коломоець Т. до спеціальних принципів відносить принципи інституту державної (публічної) служби [11, с. 47], їх поділ, у свою чергу, формувався у залежності від законодавчих змін.

Ю. Битяк досліджуючи діяльність державних службовців крізь призму загальних моральних та правових принципів, виокремлював принцип доброчесності, наголошуючи на чесному і добросовісному ставленні державного службовця до своїх обов'язків, яке, зокрема, полягає у засудженні зловживання владою чи службовим становищем, халатним, безвідповідальним ставленням до виконання обов'язків корупційних діянь [3, с.176-181], окрім того, моральні принципи мають відображатися не лише під час безпосереднього виконання державним службовцем його посадових обов'язків, а й бути стали повсякденними засадами життя у поведінці поза межами службової діяльності.

У правовій літературі категорія «доброчесність» розглядається як багаторівневе явище. Доброчесність у державному управлінні як моральна якість і чеснота людини складається з наступних характеристик, що у собі містять інші властивості: патріотизм (вірне служіння народу України, суспільному благу, відданість справі, готовність відмовитись особистих симпатій); порядність (чесність, справедливість, стриманість, дисциплінованість, сумлінність); відповідальність (на основі почуття обов'язку); гідність та повага до гідності інших (честь, шанобливість) [6, с. 32-33]. Біла-Тіунова Л. розкриває зміст принципу доброчесності державної служби як моральної якості та чесноти, при цьому узагальнюючи доброчесність з такими якостями як патріотизм, шанобливість, сумлінність, працьовитість, дисциплінованість, гідність, вдячність, милосердя, щирість, відповідальність. Цілком правильною є позиція вченої: «доброчесність як спрямованість дій державного службовця виключно на захист публічного інтересу та його відмову від при-

ватних інтересів при здійсненні своїх службових повноважень. Саме принцип добросовісності обумовлений необхідністю викоринення із сфери державної служби як конфлікту інтересів, так і проявів корупції» [4, с. 66]. Дійсно, принцип добросовісності державної служби охоплює багато і моральних і професійних якостей, що викликає у науковій спільноті вчених-адміністративістів безліч дискусій, актуалізуючи необхідність дійти до єдиної правової позиції щодо тлумачення принципу добросовісності.

Тривалий процес реформування системи державної служби України та приведення національного законодавства до європейських стандартів сприяли запровадженню у науку адміністративного права принципу добросовісності й етичної поведінки. Так, у підручнику «Адміністративне право України. Повний курс» за ред. В. Галунька, О. Правоторової хоча й виокремлюється принцип добросовісності, проте, на жаль, не вживається власний авторський підхід до розкриття його змісту та сутності [2, с. 77], а навпаки використовується лише теза про категорію «добросовісність» Томкіної О. [18], тим не менш, її внесок важко недооцінити, оскільки вчена у своїх працях акцентувала увагу на невідкладності впровадження правових механізмів надійного забезпечення добросовісності як морального принципу усіх державних інституцій.

Цілком слушною є позиція Колпакова В., який ще на початку розвитку української системи державної служби писав: «Інститут державної служби продовжує і завершує організаційне оформлення державного механізму, а найголовніше — робить цей механізм здатним практично вирішувати будь-які питання галузі державного управління» [12, с. 145]. Так, з роками вчені-юристи лише зміцнюють значення принципу добросовісності: «...професійна добросовісність державної служби слугують опорою для забезпечення принципів надійності та передбачуваності державного управління» [6, с. 334]. Саме завдяки значному інтересу до дослідження принципу добросовісності як спеціальної вимоги державної служби з боку категорії науки етики та права серед вчених-адміністративістів, юристів-практиків та інших представників наукових спільнот різних галузей розпочалося фундаментальне формування і розвиток інституту добросовісності державної служби.

Історичні джерела дозволяють дізнатися про фундаментальні засади формування загальних правил поведінки державних службовців. Становлення державної служби сучасної незалежної України розпочалося із часів виникнення державного устрою у Київській Русі, Галицько-Волинській державі, Великому князівстві Литовському, Речі Посполитій, Війську Запорозькому, УНР, Українській Державі, управління продовжувалося на українських землях, що були у складі Російської та Австро-Угорської імперій, королівської Румунії, потім УРСР у складі СРСР. Запровадження правил поведінки для певних посад у виді законів, які відображалися у формі уставів, універсалів, атестатів, присяг обумовлювалося потребою ефективного управління народом, великими групами різних верств населення. Встановлення загальнообов'язкових норм та правил поведінки для осіб, на яких покладалися функції державного управління, впродовж тисячі століть не втратили свого значення, а навпаки набули форми морально-правових норм, що є цілком закономірним наслідком. Цей факт обумовлений тим, що передумовою утворення держави, формування законів є насамперед людські чесноти – правда, добро, справедливість, гуманність, мудрість, які у сукупності закладають засади добросовісного існування людства в цілому. Невід'ємним атрибутом дотримання законів є примус, адже завдяки застосуванню сили до осіб, які порушують загальноприйняті норми виробляється здатність підкорюватися та розуміти відповідальність своїх вчинків.

Принцип добросовісності у державно-управлінських відносинах виник завдяки поєднанню двох моральних якостей «добро» та «чесність». Вивчення засад формування добросовісності як принципу державної служби слід розпочати із дослідження категорій «добра» та «чесності» як похідних понять добросовісності. Сукупність тлумачення дозволить найбільш широко розібратися у тонкощах даної морально-етичної норми, проаналізувати її впровадження у систему принципів державної служби. Етимологія сучасного терміну «добросовісність» походить від церковнослов'янської мови «добродетель» – чеснота [5, с. 241]; від латинської «castitas» (chastity) – целомудрие, добродетель воздержання (російською) [13, с. 529];

від англійської «integrity», «virtue» – цілісність, чесність, чеснота, добродієність [1]. В українській мові поєднання двох слів – «добро» та «чесність» утворює багатогранне та глибоке поняття добродієності, охоплюючи різні грані моральних якостей людини. У «Словнику української мови» міститься значення поняття «добродієність» та характеризується як «висока моральна чистота, чесність» [16]. Проте, доцільним було б звернутися до спеціалізованого джерела – «Сучасного словника з етики», де поняття «добро» розкривається більш багатогранно як «абсолютна вселюдська цінність, причетність до якої наповнює життя людини сенсом; найвище благо, ціль цілей, головна мета людського життя» [18, с. 114], добро співвідносять до людяності «що реалізується у відповідних вчинках людей, виявляється в їх чеснотах» [18, с. 115], як етичне поняття «добро» розкривають «результатом осмислення проблем співвідношення інтересів окремих спільнот і окремої особи, справедливості, можливостей самовдосконалення людини як особистості, усунення причин, які принижують гідність людини, обмежують можливості її самореалізації» [18, с. 115]. Попри велике та багатобічне тлумачення поняття «добро», для розуміння однозначного поняття «добродієність» словник з етики відсилає до терміну «чеснота», ототожнюючи обидва моральні принципи. Так, «чеснота (добродієність)» характеризується як «позитивна моральна якість, зумовлена свідомістю і волею людини, яка є узагальненою стійкою характеристикою людини, її способу життя, вчинків; якість, що характеризує готовність і здатність особистості свідомо і неухильно орієнтуватись у своїй діяльності та поведінці на принципах добра і справедливості» [18, с. 387]. Чесноту вважають формою об'єктивації моралі, прирівнюючи її до принципів, норм, приписів. Властивості «чесноти» співвідносять з «високою, самодостатньою ціллю і ніколи не зводиться до статусу засобу; виступає як свобідний, свідомий, зважений спосіб дії, в ході якої особистість бере на себе ризик власного рішення; включаючи в себе моменти інстинкту, пристрасті, схильності, вона є осмисленим, перетвореним у звичку феноменом» [18, с. 387-389]. Моральна чеснота та добродієність осмислювалися як філософ-

ські проблеми ще з часів античності. Сутність моралі розглядалася як етична теорія чеснот. Рефлексії сутності морально-етичних норм не втратили актуальності у наступні епохи. [13, с. 612]. Осмислення поняття «добродієність» у давньогрецькій культурі підсумовується до твердження Платона «Добродієність не може бути надбанням когось одного» [14, с. 324]. Людські якості, характер, звички, поведінка створюють шлях до існування добродієсної держави за умови добрих намірів та блага. Порочність ніколи не зможе збагнути ні добродієності, ні самої себе, а добродієність людської природи, своєчасно вихована, отримує знання і про себе, й про порочність. Саме така людина і стає мудрою, а не той, хто просякнутий порочністю» [14, с. 98–99]. Дві межі людської сутності – добродієність та порочність, справедливість та несправедливість, чеснота та порочність охоплюють протилежні риси поведінки, проте завдяки можливості розуміти та бачити поганий бік характеру людини, зростає цінність її благих вчинків. З огляду на це, варто зазначити, що свідоме прагнення людини бути добродієсною можна вважати ознакою мудрості.

Історичні джерела свідчать про відсутність добродієності як окремого принципу державної служби, проте існують документальні підтвердження використання морально-етичної норми чесність, чеснота як синонімічної складової сучасної концепції принципу добродієності державної служби. У різних проявах чесність як вимога до поведінки представника державної влади, управлінця, чиновника згадується у історичних документах, які свідчать про організацію державного управління на українських землях.

Закріплення морально-етичних принципів у правовідносинах державного управління містять «Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького і між генеральними особами, полковниками та генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін». У документі вказуються такі свідчення: «Якщо від Ясновельможного гетьмана до загальної ради надійде яка-небудь пропозиція, то всі добродієпорядно, без своєї чи чужої користі, без душо-

губних задрощів та ворогування зобов'язані будуть радити так, щоб ці поради не призвели до шкоди для честі гетьманської, загальних тягарів Вітчизни, розорення та, не дай Боже, згуби»; «...загальним договором встановлюється та неодмінно узаконюється такий порядок, щоб після звільнення, дасть Бог, Вітчизни нашої від ярма московського, за згодою гетьмана та загальним рішенням був обраний генеральний підскарбій – людина значна, заслужена, маєтна та добросовісна, яка б наглядала за військовим скарбом, млинами та завідувала усілякими прибутками державними і з гетьманського відома направляла їх на потреби громадські та військові, а не на приватні» [7]. Вищезазначений нормативно-правовий акт як джерело права свідчить про важливість чесної служби, порядності та непідкупності посадової особи, що загалом можна вважати проявами добросовісної поведінки представника держави.

Документальне засвідчення обов'язку беззаперечного дотримання службовцем моральних принципів у процесі несення служби підтверджується, зокрема, текстом Форми присяги з Військового статуту («Артикула воинского») Петра I від 1715 року, основні вимоги якого поширювалися і на цивільну службу: «Я (имя рек) обещаюсь всемогущим богом служить всепресветлейшему нашему царю государю верно и послушно, что в сих постановленных, також и впредь поставляемых воинских артикулах, что оные в себе содержать будут, все исполнять справно <...> И во всем так поступать, как честному, послушному, храброму и неторопливому салдату надлежит...» [9, с. 466], згадки про добросовісність судової влади містить текст Універсалу наказного гетьмана Павла Полуботка і генеральної старшини N-ському полку щодо недопущення притягнення козаків до посполитих повинностей та регламентації здійснення належного судочинства в полку «...суди вездѣ въ полку тамошнемъ мѣеть отъ сего часу панъ полковникъ со всякимъ надлежащимъ устроити порядкомъ, жебы не самъ онъ, и не одинъ судя, але въ присудствіи и другой старшини тамошней, такожъ безъ урядовыхъ, толко бы честныхъ и разумныхъ особъ, которихъ нарочно тому опредѣляти надлежитъ, справи судовые въ судебной избѣ разсмотруваль и рѣшаль бы обще совѣстно по истиннѣ, якъ право и самая

слушность указываетъ, безъ жадного пристрастія и неправости, не норовячи нѣкому и не посягаючи нѣ на кого, якимъ порядочнымъ образомъ...» [9, с. 480-481], у якості прикладу джерела документального засвідчення високих моральних чеснот, якими характеризували гідну військову службу козака, варто звернутися до фрагменту тексту Атестаату про службу полкового старшини Незамаївського куреня Матвія Сьомака, виданого Кошем Війська Запорозького «...чрезъ оной гдѣ высокіхъ и подсутствующихъ властей просимъ по его, Сіомака, честному состоянію, вѣрности, ревности и годности к службамъ ея императорскаго вѣличества опредѣленіемъ въ Малой Россіи, или гдѣ пожелаетъ, жить и произвожденіемъ его какъ и предписано за верние служби...» [9, с. 603-604]. Наявність юридичного факту використання у архівних службових документах морально-етичних якостей слугують підтвердженням формування засад та системи принципів державної служби у періоди становлення державності України.

У 1782 році імператриця Катерина II видала «Устав благочиния или полицейского» згідно якого була створена система поліцейських органів Російської імперії. Устав містив визначені напрямки діяльності, функції, повноваження та обов'язки службовців, порядок проходження служби. Цей нормативно-правовий акт містив окреме правило «Качества определенного к благочинию начальства и правила его должности» у якому визначався перелік вимоги «1. Здравый рассудок, 2. добрая воля в отправлении порученного, 3. человеколюбие, 4. верность к службе императорского величества, 5. усердие к общему добру, 6. радение о должности, 7. честность и безкорыстие» [10, с. 88-96]. Принципи добра та чесності на протязі багатьох століть мали неоціненне для різних посад державного управління. Правителі освідомлювали необхідність висунення вимог до своїх підлеглих.

Проаналізована історична документація, що зберіглася до сьогодні, дозволяє побачити формування моделі поведінки державних службовців, запровадження системи принципів та засад діяльності органів влади, приділяючи окрему увагу законодавчому закріпленню морально-етичних принципів як обов'язкових правил поведінки державних службовців. Варто зазначити, що вимоги до моральних цінностей

службовців пройшли крізь складний процес державотворення через політичні, соціальні, релігійні, економічні чинники. Тим не менш, такі предковичні людські якості як «добро» та «чесність» набули неоціненого значення для формування сучасного принципу доброчесності державної служби України.

II. Нормативно-правова характеристика принципу доброчесності державної служби за законодавством України. Засади діяльності державної влади зазнавали змін протягом усього періоду існування України як незалежної держави. Інститут державної служби вимагав вдосконалення.

Перший Закон України «Про державну службу» № 3723-ХІІ від 16.12.1993 року закріплював основні принципи державної служби, з-поміж яких був і принцип чесності (ст. 3). Дефініції даного принципу закон не містив, хоча його сутність є цілком простою та логічною у загально-правовому розумінні. Надалі до перших спроб законодавчого впровадження у систему державної служби принципу доброчесності був Указ Президента України Про Концепцію подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності» № 742 від 11.09.2006 року (далі Концепція). Реалізація даної Концепції передбачала низку заходів, які сприяли ефективному забезпеченню доброчесності в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, у діяльності виборних органів, в органах судової влади, посиленні ролі громадянського суспільства та засобів масової інформації у виявленні та запобіганні корупції, посиленні діяльності, спрямованої на виявлення корупційних проявів, та забезпечення притягнення винних осіб до відповідальності, вдосконаленні відповідальності за корупційні правопорушення у діяльності правоохоронних органів, підвищенні ефективності діяльності органів, які ведуть боротьбу з корупцією. Можна вважати, що механізм реалізації Концепції свідчить про нерозривність та стійкий взаємозв'язок визначення напрямів подолання корупції та впровадження забезпечення доброчесності у якості передумови демократії та гарантії незалежності правової держави. З огляду на це, національне законодавство про державну службу втратило свою актуальність та вимагало найскорішого оновлення. Урядом

був розроблений новий проект Закону України «Про державну службу» № 4050-VI від 17.11.2011 року, який так і не набрав законної чинності, проте з-поміж інших основоположних принципів державної служби вже містив принцип доброчесності. Однак, європейські інтеграційні процеси сприяли переходу інституту державної служби України до європейської моделі. Як наслідок відбулося скасування попередніх законів 1993 та 2011 року та прийнято новий Закон України «Про державну службу» № 889-VIII від 10.12.2015 року. Очевидно, що система принципів державної служби зазнала докорінних змін. Однією з новел було закріплення принципів державної служби разом з їх тлумаченням. Так, доброчесність – спрямованість дій державного службовця на захист публічних інтересів та відмова державного службовця від превалювання приватного інтересу під час здійснення наданих йому повноважень (п. 5 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про державну службу»). Таким чином, можна вважати закріплення принципу доброчесності фундаментальною засадою відібрання державних службовців з високими особистими якостями, а найголовніше відсутністю до корупційних проявів.

Надалі принцип доброчесності як професійно-етична вимога щодо правил поведінки державних службовців реалізувався у таких підзаконних актах: Загальні правила етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування затверджених Наказом Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.2016 року № 158; Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів затверджений Всеукраїнською конференцією прокурорів від 27.04.2017 року; Правила етичної поведінки працівників апарату Міністерства юстиції України та його територіальних органів затверджені наказом Міністерства юстиції України від 21.09.2017 року № 2952/5; Правила етичної поведінки працівників Державної служби України з надзвичайних ситуацій, територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління затверджені наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16.11.2018 року № 932; Правила етичної поведінки в органах Державної фіскальної служби затверджені наказом Державної фіскальної служби України

від 03.04.2019 року № 257; Кодекс етичної поведінки працівників Національного агентства з питань запобігання корупції затверджений Рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 17.05.2019 року № 1382. Законодавче закріплення морально-етичного правила поведінки – юридизації доброчесності як принципу державної служби сформувало юридичний обов'язок, а також, як наслідок, відповідальність за його порушення.

Сучасна проблематика дослідження моральних якостей осіб, на яких покладені владні функції управління державним апаратом, має істотне значення для гармонійного розвитку та процвітання держави, оскільки саме законодавче закріплення морально-етичних вимог у сукупності із професійними компетентностями (досконале знання законодавства та вміння правильно його застосувати у практичній площині) є передумовою правових та високоморальних засад усієї держави та його народу.

Висновки. Заснування моральних та етичних норм у античні часи сприяло формуванню та розвитку держави як окремого інституту суспільства. Оскільки дійсно важко уявити можливості процвітання людства без організованої суспільної структури, яка здатна здійснювати найвищий контроль за поведінкою усіх людей на відповідній території.

Проаналізувавши етимологію принципу «доброчесність», його генезу, варто наголосити на правильності ідеї впровадження принципу доброчесності у систему державної служби України. Моральні принципи, якими має керуватися посадова особа у своїй професійній діяльності мають бути конкретизовані та спря-

мовані на дотримання чітко закріплених законом правил поведінки, за порушення яких до особи будуть застосовані певні заходи впливу. Без наявності добрих помислів, чесних намірів, глибоких переконань важливості дотримання законодавства та високих морально-етичних принципів як у повсякденному житті так і у професійній сфері не можуть бути належним чином реалізовані ні високі професійні освітні навички ні найдосконаліші фахові вміння.

Проте, у національному законодавстві досі ключовою перешкодою є правова невизначеність тлумачення принципу доброчесності з урахуванням особливостей різноманітних сфер діяльності держави. Наукова спільнота приділяє значну кількість праць дослідженню проблемних питань, пов'язаних саме із принципом доброчесності, що, у свою чергу, актуалізується використанням терміну «доброчесність» у різних галузях суспільних наук та філософії права.

Вчені-правники акцентують увагу на проблематиці законодавчої невизначеності термінопоняття «доброчесність» та наголошують на необхідності виокремити та уніфікувати визначення як термінопоняття «доброчесність» так і його протилежного термінопоняття – «не доброчесність». Отже, процес дослідження поняття «доброчесність» як принципу державної служби вимагає застосування системного підходу у визначенні методів наукового пізнання, поєднуючи адміністративно-правові норми із морально-етичними нормами і цінностями задля комплексного вивчення принципу доброчесності та подальшого його віднесення до самостійної правової категорії адміністративного права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Collins Online Dictionary. URL : <https://www.collinsdictionary.com> (дата звернення 18.04.2022).
2. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. 656 с.
3. Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: Монографія. Х.: Право, 2005. 304 с.
4. Біла-Гіунова Л.Р. Державна служба України. Загальна частина: навчальний посібник. 2020. 511 с.
5. Біленька-Свистович Л., Рибак Н. Церковнослов'янська мова: Підручник зі словником для духов. навч. закл. К.: Криниця, 2000. 335 с.
6. Державна служба : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; редкол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), О. Ю. Оболенський (заст. голови), С. М. Серьогін (заст. голови) [та ін.]. К. ; Одеса : НАДУ, 2012. Т. 1. 372 с.
7. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького і між генеральними особами, полковниками та генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін від 05.04.1970 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/001_003#Text (дата звернення 18.04.2022).

8. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваіте, 2015. 392 с.
9. Історія державної служби в Україні : у 5 т. / [відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій ; редкол.: С. В. Кульчицький та ін.] ; Голов. упр. держ. служби України, Ін-т історії НАН України. К. : Ніка-Центр, 2009. Т. 3 : Документи і матеріали. V ст. до н. е. – 1774 р. / [упоряд.: Г. В. Боряк (кер. кол. упоряд.), Л. Я. Демченко, Ю. А. Мицик]. 656 с.
10. Історія державної служби в Україні : у 5 т. / [відп. ред. Т. В. Мотренко, В. А. Смолій ; редкол.: С. В. Кульчицький та ін.] ; Голов. упр. держ. служби України, Ін-т історії НАН України. К. : Ніка-Центр, 2009. Т. 4: Документи і матеріали. 1775–1913 / [упоряд.: Г. В. Боряк (кер. кол. упоряд.), Л. Я. Демченко, В. С. Шандра]. 872 с.
11. Коломоєць Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / Т.О. Коломоєць. К. : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
12. Колпаков В. К., Кузьменко О. В. Адміністративне право України: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
13. Неретина С.С. (ред.) Антология средневековой мысли. Теология и философия европейского Средневековья. В двух томах. Под ред. С.С. Неретиной; сост. С.С. Неретиной, Л.В. Бурлака. / СПб.: РХГИ, 2001. Том 2. 635 с.
14. Новая философская энциклопедия : в 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. фонд ; Научно-ред. совет : предс. В.С. Степин, заместители предс. : А. А. Гусейнов, Г. Ю. Семигин, уч. секр. А. П. Огурцов. М. : Мысль, 2010, Т. 1-4. 2659 с.
15. Платон. Держава / Платон; пер. з давньогре. Д. Коваль. К.: Основи, 2000. 355 с.
16. Словник української мови: в 11 томах. Веб-сайт. URL: <http://sum.in.ua> (дата звернення 18.04.2022).
17. Томкіна О. Принцип добросовісності державної влади : постановка проблеми. Вісник Національної академії правових наук України. 2014. № 1. С. 65-74.
18. Тофтул М.Г. Сучасний словник з етики. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с.